

UNIVERZITETNE KNJIŽNICE V ALBANIJI

Margarita Ifti

Univerza v Tirani

Kontaktni naslov:

margarita.ifti@fshn.edu.al

Izvleček

Nova Albanija je podedovala državno dirigiran visokošolski sistem, ki je razpadel, današnje univerze pa nastajajo in se razvijajo v neurejenih razmerah in ob nezadostnem financiranju. Knjižnice so še najbolj organizirane, čeprav zelo skromne. Njihovo povezovanje je na začetku in univerze si močno prizadevajo za uvedbo knjižničnega informacijskega sistema COBISS in za vključitev v COBISS.Net. S tem bi bil omogočen tudi nastanek E-CRIS.AL, kar bi povečalo transparentnost znanstvenega dela.

Ključne besede

bolonjski proces, albanske univerzitetne knjižnice, COBISS.Net, E-CRIS.AL

Abstract

Contemporary Albania inherited a government-managed higher education system, which eventually collapsed. Universities are emerging and developing in an unregulated environment with insufficient financial support. The libraries, though still very "modest", are the ones that have achieved the highest level of organisation. They, however, are still at the beginning of exploring the possibilities of linking with each other. Universities are endeavouring to join COBISS.Net and introduce the COBISS library information system. This would enable the national research information system E-CRIS.AL to be set up, and make research much more transparent.

Keywords

Bologna process, Albanian university libraries, COBISS.Net, E-CRIS.AL

UVOD

Rada bi poudarila in vas hkrati opozorila, da je to, kar bom povedala, resnično in izključno samo moje osebno mnenje, ki odraža moja opazovanja trenutnega položaja in zaključke, ki sem jih pridobila s pomočjo stikov in diskusij s knjižničarji, drugimi kolegi, dekani in rektorji univerz, parlamentarnimi poslanci ter politiki. Upam si trditi, da gre za pravično oceno, ta trditev pa temelji na mojem poklicnem ozadju; sem akademik, ki proučuje kompleksne sisteme, in čigar edino zanimanje za knjižnice je zanimanje s stališča uporabnika.

Letošnja konferenca COBISS se bo ukvarjala z vlogo knjižnic v informacijskem okolju visokega šolstva, in to v času, ko so naše univerze v postopku preoblikovanja, ki ga s seboj prinaša bolonjska deklaracija. Sprejetje bolonjske deklaracije bo ustvarilo nekakšno "paneuropsko" izobraževalno okolje. Tako kot ta postopek transformacije razumem sama, je proces zelo podoben tistemu v severnoameriškem izobraževalnem sistemu ob sprejetju spora-

zuma o prosti trgovini v Severni Ameriki (NAFTA), ki je odprl vse trge, vključno z izobraževalnim.

Albanija se je tako znašla v dokaj nenavadni situaciji, razloge za to pa gre iskati v novejši zgodovini naše države. Od komunističnega režima je podedovala sistem visokošolskega izobraževanja, ki so ga sestavljali državna univerza, institut visokih umetnosti ter številni manjši visokošolski instituti. Leta 1991, po študentskih protestih, povezanih z imenom tiranske univerze (takrat še poimenovane po Enveru Hodži), se je Univerza v Tirani razcepila v dve ločeni univerzi; prva je bila usmerjena v znanost in se je imenovala Univerza v Tirani, druga pa se je osredotočila na inženirstvo in dobila ime Politehnična univerza v Tirani. Kasneje so tudi instituti postali univerze. Žal se je to zgodilo ob neprimernem času, ko se je država spopadala z ogromnimi gospodarskimi težavami, albanska vlada pa intelektualcev ni mogla prepričati, da bi ostali v Albaniji. Tako je prišlo do morda največjega bega možganov v Vzhodni Evropi. Za univerze je postalo samo vzdrževanje standardov izobraževanja nemogoče, o izboljšanju pa niso mogle niti

razmišljati. Leta 1997, po številnih izgredih prebivalstva, je, tako kot številne druge državne ustanove, tudi visoko šolstvo doživelo najhujši padec.

Po letu 1997 se je začela obnova državnih ustanov, seveda tudi univerz, žal pa je bil ta postopek silovito počasen, ne nazadnje tudi zaradi nenadomestljive izgube strokovnjakov, ki jo je država utrpela. Šele leta 2000 je bilo opaziti napredek na področju univerz. Sedaj, v pričakovanju bolonjskega procesa, obstaja močna potreba po spremembah, v pripravi je tudi nov zakon o visokem šolstvu. Le upamo lahko, da se bo vse najboljše izteklo.

VLOGA KNJIŽNIC

Knjižnice so za uspešno delo univerz ključnega pomena. Iz preteklosti smo ohranili dokaj dobro organizirane, čeprav skromne univerzitetne knjižnice. Za te knjižnice je bilo pristojno Ministrstvo za izobraževanje in kulturo, odvisne so bile od albanske Nacionalne knjižnice, ki jim je dajala tudi dragoceno pomoč in napotke. Kasneje sta se iz Ministrstva za izobraževanje in kulturo razvili dve ministrstvi: Ministrstvo za izobraževanje in znanost ter Ministrstvo za kulturo in šport (danes Ministrstvo za turizem, mlade, kulturo in šport). V tem postopku so univerzitetne knjižnice ostale pod okriljem Ministrstva za izobraževanje, vse druge knjižnice, vključno z Nacionalno knjižnico, pa so bile sedaj v pristojnosti Ministrstva za kulturo. Hkrati z Univerzo v Tirani se je razdelila tudi njena univerzitetna knjižnica. Bivša Osrednja knjižnica Univerze v Tirani, ki se nahaja zraven glavne zgradbe Univerze, je postala Osrednja knjižnica Politehnične univerze. S tem so preostali oddelki s sedežem na posameznih fakultetah, ki so po novem sodili k Univerzi v Tirani, ostali brez koordinirane politike in celo brez skupnega direktorja. V formalnem smislu ima Nacionalna knjižnica še danes posvetovalno vlogo, vendar je v novem hierarhičnem sistemu precej odtujena od univerzitetnih knjižnic, ki so bolj kot ne prepuščene svoji lastni iznajdljivosti.

FINANCIRANJE

Brez knjig ne moremo imeti knjižnic, brez denarja pa ne moremo kupovati knjig. Za univerzitetne knjižnice je stopnja financiranja zelo nizka, ta denar pa je namenjen samo nabavi literature v albanskem jeziku. Večinoma edini dodatek k zbirkam posameznih knjižnic predstavljajo le dela domačih profesorjev. Kar zadeva tujo literaturo, so bile v zadnjih desetih letih glavni vir zanjo donacije tujih darovalcev ali fundacij, saj programa financiranja za nabavo tuje literature sploh ni. Ni mi treba posebej poudarjati, da so darovalci prinesli bodisi literaturo, ki se je zdela zanimiva njim, ali pa stvari, ki so jih dobili zastonj. Knjižnice nimajo zagotovljenega lastnega programa financiranja, saj nimajo niti lastnih bančnih računov.

Tudi za naročnine za serijske publikacije ne dobivajo nikakršne finančne pomoči; edine revije, ki jih knjižnice prejmejo, pridobijo kot donacije ali z izmenjavo lokalnih serijskih publikacij, žal pa so le redke med temi privlačen predmet pogajanj.

Na podlagi vladne odločitve vlada vsako fakulteto financira sorazmerno z dobičkom, ki ga ta doseže, tako da obstajajo "bogate" in "revne" fakultete znotraj ene same univerze. Medicina, ekonomija, družbene vede in pravo imajo velik priliv študentov, ki so pripravljeni plačevati višje šolnine, zato te fakultete dobijo tudi več finančne pomoči. Znanosti in inženirstvu pa se žal ne piše tako dobro. Poleg tega donatorji lažje opazijo nekatere "pomembne" fakultete in univerze; včasih je odločitev za donacijo tej in ne oni univerzi tudi stvar osebne preference. Tako donatorji prinašajo nekaterim knjižnicam veliko denarja, drugim pa skoraj ničesar, kar povzroča nesorazmerje med različnimi univerzitetnimi knjižnicami, ki ga želim danes predstaviti.

Kapljica čez rob je seveda dejstvo, da univerze nimajo pravice odločati o tem, kako porabiti že tako majhen delček denarja, ki jim ga namenjuje vlada. Nekako takole gre: ves dobiček univerz gre v državno blagajno; univerze nato prejmejo 20 odstotkov tega dobička, sredstva pa lahko porabijo le v predhodno določene namene. Ne glede na to, koliko truda vložijo, univerze tega denarja ne smejo porabiti za projekte, ki jih ni določila vlada. Do sedaj so univerze dobivale finančna sredstva le za gradbena dela in obnovo, čas za resnično pomembne investicije, kot je nakup knjig in računalnikov, pa žal še ni napočil. Dejstvo, da univerze nimajo nobene samostojnosti, in sicer pod krinko boja proti korupciji, žal vpliva na kakovost univerzitetnih knjižnic in posledično tudi poučevanja in raziskovanja javnih raziskovalnih institucij v Albaniji.

POVEZOVANJE KNJIŽNIC

Pomanjkanje denarnih sredstev pa žal ni edina težava. Še večja prepreka je dejstvo, da v Albaniji kot rezultat razpada, ki sem ga opisala prej, nimamo knjižničnega koordinacijskega centra in potrebnega znanja za to delo. Ob tem velikokrat trpi usposobljenost delavcev, predvsem zaradi pomanjkanja pomoči in koordinacije za celoten knjižnični sistem v državi, za katerega je bila nekoč zadolžena Nacionalna knjižnica. Danes te podpore ni več, po mojem mnenju pa albanski akademski knjižnični sistem trenutno najnujnejše potrebuje prav profesionalnost in strokovnost. V zadnjem času sem se pogovarjala s številnimi univerzitetnimi knjižničarji, poslušala veliko različnih mnenj, in včasih se mi je zdelo, da ne govorijo niti istega jezika. Po mnenju številnih knjižničarjev in tudi osebja fakultet, potrebujemo jasno vizijo in močno roko, ki nas bo popeljala naprej.

Tudi novoustanovljene zasebne univerze so zelo različne. Imamo univerze z močno finančno podporo, kot so *University of New York*, *Univerziteti Marin Barleti*, *Univerziteti Kristal* in še nekatere druge, ki so knjižnice zgradile skupaj z univerzo in so zelo ponosne na to, da lahko svojim študentom nudijo kakovostne knjižnične storitve. Revnejše univerze so mnenja, da morajo še nekaj let počakati, preden lahko študentom ponudijo ustrezno knjižnično infrastrukturo in storitve. Knjižnice bogatejših univerz so opremljene z računalniki in nekatere, kot npr. *University of New York*, ponujajo celo spletni dostop do svojih knjižnic. Nobena od teh knjižnic ni vključena v knjižnično mrežo, kot je COBISS.Net.

Vsi zgoraj naštetih dejavniki se odražajo v različnih pogojih v različnih univerzitetnih in fakultetnih knjižnicah. Nekateri med njimi, kot je npr. knjižnica Univerze v Korci "Fan Noli", se spopadajo s hudimi težavami. Zgradba, v kateri se nahaja ta knjižnica, je v zelo slabem stanju in vsi vemo, kakšno škodo lahko vlaga povzroči knjigam. Druge knjižnice, kot je npr. knjižnica Univerze v Skadru, so bile pred kratkim obnovljene, kar daje knjigam boljše pogoje za "življenje". Številne knjižnice so svoje sisteme že poskušale računalniško avtomatizirati. Tiste, ki jim je ta podvig uspel, uporabljajo različno programsko opremo, ki so jo pridobili na različne načine, npr. z izposojjo. Nekateri uporabljajo programsko opremo, ki ne zadostuje njihovim potrebam, ker podatkovne baze niso kos obsegu knjižničnih zbirk. Postopek računalniškega opismenjevanja je v različnih fazah, prepuščen je izključno knjižničnemu osebju, med katerim nima računalniških strokovnjakov. Knjižničarji se nedvomno zelo trudijo, ljubijo knjige, so strokovnjaki na svojem področju, ne pa tudi na področju informacijske tehnologije. Hkrati v Albaniji primanjkuje usposobljenih računalniških strokovnjakov. Tisti, ki si naberejo nekaj delovnih izkušenj, se po nekaj letih izselijo v Kanado. Zaradi načina financiranja univerz, te ne morejo kar tako zaposliti računalniških strokovnjakov, kar se kaže med drugim tudi tako, da nekatere univerze v seznamu delovnih mest nimajo predvidenega niti enega skrbnika sistema. Tudi če jim uspe takšno delovno mesto ustvariti, je plačilni sistem tog, tako da univerze na to mesto ne morejo zvbati kakovostnega strokovnjaka. V njihovih računalniških sistemih in lokalnih mrežah torej vlada anarhija, pestijo jih številne okužbe z računalniškimi virusi, vse to pa otežuje dostop do interneta preko zasebnih ponudnikov internetnih storitev, za katerega plačujejo (do sedaj še nimamo akademске mreže, ki bi dobivala dovolj denarne podpore ali bi sploh delovala).

Univerze se trenutno borijo za sklenitev odločitve za vstop v COBISS.Net, saj bi IZUM Albaniji tako lahko pomagal s svojim znanjem in ponujenimi rešitvami. Rektor Univerze v Tirani poskuša, ob podpori predsednika

rektorske konference, vzbuditi pozornost vlade, ki naj bi v albansko nacionalno politiko sprejela integracijo albanskih univerz v sistem COBISS.Net. Žal univerze te odločitve ne morejo sprejeti same, zato bo treba počakati na odločitev vlade. Svet knjižnic bo moral sklicati sestanek in se nato odločiti, kako naprej, na Ministrstvu za kulturo pa so mi povedali, da še nimajo termina, kdaj naj bi se to zgodilo.

TRANSPARENTNOST UNIVERZ

V skladu z bolonjsko deklaracijo bodo albanske univerze podvržene tudi postopku evalvacije in akreditacije. V ta namen je bila ustanovljena posebna agencija, ki je že začela sestavljati kriterije za oceno. Delo na tem področju se je šele začelo, in trenutno še ni poskusov izdelave sistema za kvantitativno ocenjevanje, kot bi bil npr. točkovni sistem. V trenutno izdelanem sistemu za ocenjevanje so univerzitetne knjižnice sicer eden izmed kriterijev, vendar je dovolj že to, da univerza knjižnico sploh ima. Prav tako nimamo sistema za ocenjevanje znanstvenoraziskovalnega dela. Kolikor je znano, se je izdelave podatkovne baze, ki bo vsebovala vso raziskovalno delo osebja, lotila samo Univerza v Tirani, podatki pa bodo že kmalu dostopni na spletni strani univerze. Ker pa gre tukaj le za informacijski sistem, ki ga ne moremo uporabljati v namen evalvacije, si hkrati s pomočjo rektorja Univerze v Tirani prizadevamo za vzpostavitev in uporabo albanskega informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti (CRIS), ki se bo imenoval E-CRIS.AL. Sodelovanje in medsebojna odvisnost sistemov E-CRIS.AL in COBISS je nedvomno še dodaten razlog, zakaj je sistem COBISS.Net za nas preferenčna rešitev.

Razvoj na področju visokega šolstva je povečal potrebo po modernizaciji nacionalnih knjižničnih sistemov v celotni regiji, zato smo prepričani, da ne moremo več zapravljati časa za zopostavljanjem vpeljave sistema COBISS in naše integracije v COBISS.Net.

Iz angleščine prevedla Petra Borovšak.